

ВПЛИВ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку економічної системи України кредитні відносини проникають в усі сфери господарської діяльності, опосередковують весь процес відтворення суспільного капіталу, глибоко проникають у сферу обміну, грошових відносин, сферу фінансів, а також у процес виробництва і споживання. Кредит і кредитні відносини є невід'ємною складовою економічної системи України. Перебуваючи у центрі сучасного грошово-фінансового господарства, обслуговуючи інтереси господарських суб'єктів, кредит опосередковує зв'язки між державою, банком, товаровиробниками і населенням. Нині завдання відновлення виробничого призначення кредиту стає одним із першочергових. У статті досліджено особливості та сучасний стан кредитної діяльності банків України, її роль і вплив на економічне зростання країни.

Ключові слова: кредит, банки, кредитна діяльність, кредитні відносини, банківська діяльність.

Актуальність та аналіз попередніх досліджень. Становлення і розвиток кредитної діяльності має стати ключовим елементом сильного економічного середовища, що буде істотно впливати на забезпечення суверенітету держави та реалізацію її національних інтересів в умовах глобалізаційних процесів. Важливу роль у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як основне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної та інвестиційної діяльності суб'єктів.

Актуальність проблеми аналізу кредитної діяльності банків знайшла відображення в низці публікацій вітчизняних та іноземних науковців і практиків. Зокрема, значний внесок у розкриття цієї теми зробили О. Барановський, О. Васюренко, В. Міщенко, А. Мороз, А. Ковальчук, С. Реверчук, М. Савлук, Т. Смовженко, О. Лаврушин та інші науковці [4]. Незначний вітчизняний досвід у сфері кредитної діяльності банків пояснює науковий інтерес до розв'язання проблем, що виникають у процесі управління кредитними операціями.

Мета та завдання. Метою дослідження є оцінювання впливу кредитної діяльності банків на економічний розвиток країни. Завданнями, виконання яких передбачає досягнення мети, є оцінка та аналіз кредитної діяльності банків з метою вияву їх впливу на економічне зростання України.

Результати дослідження. До початку світової фінансової кризи 2008 року спостерігалось стрімке зростання української фінансової системи. Банківський сектор був основою швидкого розвитку економіки та характеризувався високими прибутками, зростанням активів банків, у тому числі наданих кредитів.

Як справедливо стверджує О. Дзюблюк, «кредит є фактором прискорення суспільного розвитку і забезпечення безперервності відтворення на усіх його стадіях, що й обумовлює необхідність дослідження стану банківського кредитування в Україні» [3].

На думку Й. Шумпетера, «кредит – це в основному створення купівельної здатності для передачі її підприємцеві, що відкриває йому доступ до народногосподарського потоку благ ще до того, як він отримає на це обґрунтоване право. Надання кредиту в цьому розумінні діє як свого роду наказ народному господарству пристосуватися до цілей підприємця, доручення на отримання потрібних йому благ, як довіра йому продуктивних сил. Тільки так може протікати процес економічного розвитку, якщо він виходить за рамки простого кругообороту. Саме ця функція кредиту є наріжним каменем сучасної кредитної системи» [6]. Отже, кредит об'єктивно має важливе соціально-економічне значення, а кредитні інститути, головним чином банки, забезпечують пропозицію кредиту й виконують важливу функцію в економіці та суспільстві загалом.

За результатами аналізу кредитної діяльності банків України визначено чотири періоди, в межах яких відбувалися кардинальні зміни в їх кредитній політиці: перший (2000–2005 рр.) – період поступового розвитку з помірним зростанням кредитного портфеля; другий (2005 р. – III квартал 2008 р.) – період екстенсивного розвитку, що супроводжувався «кредитним бумом»; третій (IV квартал 2008 – 2009 рр.) – період функціонування в умовах кризи та четвертий (з 2010 р. і дотепер) – період функціонування у посткризових умовах.

Так, за період з 01.01.2007 р. по 01.01.2013 р. обсяг активів збільшився втричі, або на 231 %, а обсяг кредитів також збільшився втричі, або на 203 %. Проте у другій половині 2008 р. економіка України завершила період стійкого приросту й увійшла в глибоку рецесію, найглибшу від початку 1990-х років [5]. Так, упродовж 2009 р. обсяг активів скоротився майже на 5 %, а обсяг кредитування – на 6 %, проте наступного періоду спостерігається позитивна динаміка – за рік приріст обсягу активів становив 7 %, а приріст обсягу кредитування – 1 %, отже, протягом чотирьох років, з 01.01.2010 р. по 01.01.2013 р., обсяг активів збільшився майже на 28 %, а обсяг кредитів – на 9 %. Процес кредитування економіки України у кризовий період характеризувався негативними тенденціями. Так, кредит був практично недоступний для корпоративного сектору та домашніх господарств. Істотне зменшення банками обсягів кредитування національної економіки поглибило економічний спад в Україні, а його показники стали чи не найбільшими у світі і сягнули за підсумками 2009 р. 15,1 % [8].

Детальніше проаналізувавши структуру активів та наданих кредитів банків України, можна зробити висновок, що 2012 рік був для вітчизняної банківської системи складним, але в цілому успішним. Діяльність банківського сектору України характеризувалася стабільним припливом коштів до банків, зростанням ринку банківського кредитування, скороченням простроченої заборгованості за кредитами. Активи банківського сектору зросли на 6,9 % – до 1127,2 млрд грн (за 2011 р. – на 11,9 %) в основному за рахунок зростання кредитних операцій. Залишки за кредитами, наданими клієнтам, зросли за рік на 2,1 %, або на 15,8 млрд грн (у 2011 р. – на 8,8 %), і на 01.01.2013 р. становили 771,6 млрд грн. Упродовж року креди-

тування здійснювалося в основному в національній валюті, що поліпшило структуру кредитного портфеля за видами валют та сприяло зниженню доларизації економіки [9].

Основною складовою зростання кредитів протягом року були кредити, надані суб'єктам господарювання та небанківським фінансовим установам. Їхні залишки збільшилися протягом року на 4,9 % (на 28,6 млрд грн) – до 609,8 млрд грн. Кредитна підтримка економіки здійснювалася переважно за рахунок кредитів у національній валюті, які зросли на 6,1 % (на 22,4 млрд грн) – до 391,2 млрд грн. Кредити в іноземній валюті збільшилися на 2,9 % (або на 6,2 млрд грн).

Протягом року тривала реструктуризація кредитів, наданих фізичним особам. У 2012 р. їхні залишки скоротилися на 7,4 % (на 12,9 млрд грн) – до 161,8 млрд грн. Зменшення відбулося за рахунок погашення населенням кредитів в іноземній валюті, що сприяло зниженню ступеня валютного ризику для банків. За рік їхні залишки скоротилися на 29,5 %, або на 28,9 млрд грн. Водночас кредитування населення в національній валюті збільшилося на 20,8 % (або на 16,0 млрд грн) – до 92,7 млрд грн. За підсумками року кардинально змінилася структура кредитного портфеля фізичних осіб у розрізі валют: частка кредитів у національній валюті (57,3 %) перевищила частку кредитів в іноземній валюті [9].

Протягом 2007–2009 рр. надані кредити банків України зростали випереджаючими темпами порівняно з активами, а після – навпаки. Досліджуючи частку наданих кредитів в активах банків України, слід відмітити, що саме протягом 2009 р. було досягнуто максимального значення – 85,55 % (таблиця), з поступовим щорічним зниженням цього показника, який на 01.01.2013 р. становив 72,33 %.

Таблиця. Структура активів та наданих кредитів банків України за 2007–2013 рр.

Показник	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013
Частка в активах банків, %							
Кредити надані	79,16	80,98	85,55	84,90	80,14	78,28	72,33
Частка в кредитах наданих, %							
Кредити, надані суб'єктам господарювання	62,26	56,90	59,65	63,56	67,32	70,39	74,72
Кредити, надані фізичним особам	28,87	31,65	33,94	29,78	24,71	21,16	19,84
Довгострокові кредити	58,38	60,15	64,09	59,11	55,64	51,67	48,35
Прострочена заборгованість за кредитами	1,65	1,31	2,27	9,36	11,24	9,61	8,89
Частка в довгострокових кредитах, %							
Довгострокові кредити суб'єктам господарювання	57,61	53,55	52,43	55,32	62,42	68,09	70,18

Джерело: розраховано на основі даних НБУ про основні показники діяльності банків України [8].

Проаналізувавши структуру наданих кредитів, слід зауважити, що переважна їх більшість надана суб'єктам господарювання, причому починаючи з кінця 2008 р. спостерігається їх поступове зростання, їх частка у наданих кредитах зросла з 59,65 % станом на 01.01.2009 р. до 74,72 % станом на 01.01.2013 р., що свідчить про зниження активності споживчого кредитування (таблиця).

Розглядаючи строковість наданих кредитів банків України, необхідно зазначити, що до настання економічної кризи переважну більшість наданих кредитів складала довгострокові кредити, проте з 01.01.2009 р. почалося поступове скорочення обсягів довгострокового кредитування з 64,09 % до 48,35 % станом на 01.01.2013 р., при цьому відбувається зворотна ситуація з довгостроковим кредитуванням суб'єктів господарювання, частка яких у наданих довгострокових кредитах починаючи з 01.01.2009 р. збільшилася з 52,43 % до 70,18 % станом на 01.01.2013 р. (таблиця).

Прострочена заборгованість за кредитами з 2007 р. по 2009 р. стрімко зростала: так, темп її приросту з 142,66 % збільшився до 388,20 % відповідно, проте наступні два роки, незважаючи на позитивну динаміку простроченої заборгованості, темп її приросту зменшився до 93,45 % і тільки протягом 2011 р. склав 142,66 %. Як свідчить статистика, характер змін обсягів простроченої заборгованості відповідає динаміці кредитування банків України, тобто із зростанням обсягів кредитування зростає і прострочена заборгованість банків [5].

Такий незадовільний стан функціонування кредитного ринку в Україні характеризується низкою чинників. Назвемо головні з них.

1. Зростання частки проблемних кредитів у сукупному кредитному портфелі банківської системи України, що, своєю чергу, призводить до зростання непрацюючих активів та скорочує можливості фінансування національної економіки. Очевидно, що наявність значних обсягів проблемної кредитної заборгованості відволікає у банків значні обсяги фінансових і людських ресурсів, що в підсумку негативно впливає на фінансові результати їх діяльності.
2. Слабка ресурсна база кредитування, що характеризується низькою часткою довготермінових ресурсів у депозитному портфелі банківської системи України.
3. Ще один важливий стримуючий фактор кредитної активності банків – зростання

їхніх вкладень у облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), які є низькоризиковими та високоприбутковими активами [1].

Варто зазначити, що, розуміючи критичність ситуації щодо незадовільного кредитування банками реальної економіки, Міністерство фінансів України з травня 2010 р. динамічно знижує процентні ставки за ОВДП, щоб зменшити «ефект витіснення» та стимулювати розширення банками обсягів кредитних операцій.

З цих позицій ключовими заходами на шляху ефективного використання потенціалу кредиту й активізації кредитного ринку в Україні повинні бути такі:

- розробка державної стратегії стимулювання економічного зростання в Україні, в якій увагу слід зосередити на розвитку кредитної діяльності економіки на основі широкого використання кредитного потенціалу вітчизняної банківської системи;
- формування інституційних основ кредитного механізму фінансування національної економіки, яка має бути спрямована на кредитування пріоритетних для держави секторів економіки, а також економічно доцільних і соціально важливих національних проектів і програм (створення з цією метою спеціалізованих державних банків, гарантійних фондів, інших фінансових установ);
- удосконалення правових та інституційних основ для роботи банків з проблемною кредитною заборгованістю;
- стимулювання зростання довіри в суспільстві до національної банківської системи завдяки зростанню відкритості й прозорості в діяльності центрального органу монетарної влади в Україні, а також соціальної відповідальності всіх гілок влади перед суспільством за реалізацію економічної політики та подолання економічної кризи в країні [1].

Висновок. Під час виконання дослідження проаналізовано сучасний стан кредитної діяльності банків України, її роль і вплив на економічне зростання країни. Кредитування економіки України у посткризовий період є актуальним та проблемним питанням. Вплив кредиту на економіку є очевидним та визначальним. Подолання кризових явищ у національній економіці, забезпечення макроекономічної стабільності й стимулювання економічного зростання в Україні неможливі без ефективного ви-

користання потенціалу кредиту й активізації національного кредитного ринку. Процес цей потребує комплексних заходів на рівні держави, спрямованих як на стимулювання платоспроможного попиту на кредит, так і пропозиції кредитних ресурсів банківськими установами. Основним суб'єктом регулювання банківської діяльності в Україні є держава в

особі Національного банку. Саме тому вирішення проблем повинно в першу чергу відбуватись у банківській системі, яка функціонує за участю адекватно сформованої грошово-кредитної політики. Однак вони не будуть дієвими без комплексних заходів зі стабілізації бюджетної політики, реформи податкової системи та політичної стабільності у країні в цілому.

Список літератури

1. Вовчак О. Д. Кредит у системі макроекономічної рівноваги / Ольга Вовчак, Марія Могильницька, Марія Хмелярчук // Вісник НБУ. – 2011. – № 2. – С. 28–33.
2. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008. – 564 с.
3. Дзюблюк О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії [Текст] / О. Дзюблюк // Світ фінансів. – 2010. – № 1. – С. 7–16.
4. Рогожнікова Н. В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності / Н. В. Рогожнікова // Фінансовий простір. – 2012. – № 1 (5).
5. Тисячна Ю. С. Сучасний стан та розвиток банківської системи України в контексті забезпечення безперервності відтворювальних процесів / Ю. С. Тисячна // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2012. – № 4 (20).
6. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: дослідження підприємств, прибутку, капіталу, кредиту, процента і циклу кон'юнктури; пер. с нем. В. С. Автономова і др.; общ. ред. А. Г. Милейского. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
7. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
8. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?article_id=36807&showTitle=true.
9. Річний звіт Національного банку України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2150782>.

Y. Prikhodko

THE IMPACT OF CREDIT ACTIVITY IN THE ECONOMY OF UKRAINE

At the current stage of the development of the economic system of Ukraine credit relations get into all spheres of business activities, moderate the whole process of social capital reproduction; penetrate into the sphere of exchange, monetary relations, finance, and process of production and consumption. The integral parts of Ukrainian economic system are credit and credit relations. Being central for the modern monetary and financial sector and serving the interests of economic agents, credit mediates relations between the state, banks, producers and the population. Nowadays the prior task is to restore the industrial purpose of the credit. This research paper concerns the main features and the current situation of the credit activity of banks of Ukraine, its role and impact on economic growth of the country.

Keywords: credit, banks, credit activity, credit relations, banking.

Матеріал надійшов 04.02.2014